

ΑΠΟΘΗΚΗ

ΤΩΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1844.

[ΑΡΙΘ. 94.]

Η ΕΚ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΦΘΟΡΑ.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ τις ἀπαριθμήσεις τῶν μυριάδων, ὅσας ἡ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι κατεσφάγησαν ἐν διαφόροις μάχαις, θέλει μᾶς διδάξει πόσον εἶναι ὀλέθριος καὶ ἀποφεικτέος ὁ πόλεμος.

Εἰς τινὰ μάχην, 101 π. Χ., μεταξύ Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου Ὑπάτου καὶ δύο φυλῶν τῆς Γαλατίας, τῶν Ἀμβρόνων καὶ Τευτόνων, ἔπεσον μόνον ἐκ τῶν βαρβάρων 200,000, ἢ, κατ' ἄλλους, 290,000· τοσοῦτον πλῆθος ἐθανατώθη, ὥστε τῶν γειτονευόντων μερῶν οἱ κάτοικοι περιέφραξαν ἀπὸ νεκρῶν κόκκαλα τοὺς ἀμπελῶνάς των. Τὸ προσεχὲς ἔτος ἐφόνευσαν οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ 140,000 Κίμβρους, καὶ ἠχμαλώτισαν 60,000. Τὸ 105 π. Χ. εἰς μίαν μόνην μάχην κατὰ τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων ἔχασαν ὑπὲρ τὰς 80,000 οἱ Ῥωμαῖοι. Εἰς τὴν ἐν Κάνναις μάχην περικυκλώσας ὁ Ἀνίβας τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν ἐξωλόθρευσε αὐτὸν ὀλόκληρον. Μετὰ πεισματώδη μάχην μόνον τριῶν ὥρῶν, συμπαθήσας ὁ Ἀφρικανὸς στρατηγὸς ἀνέκραξε, Ἀυπηθῆτε τοὺς ἡττημένους! Ὑπὲρ τὰς 40,000 Ῥωμαίων ἔπεσον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, καὶ 6,000 τῶν Καρχηδονίων. Πόσον δὲ πρέπει νὰ ἀνεπτύχθησαν τὰ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἔχθρας δαιμονιακά πάθη! Ὅποια τρομερὰ σκηνὴ πρέπει νὰ παρεστήθη, ἐπειδὴ μάλιστα οἱ ἀρχαῖοι πολεμισταὶ εἶχον γενικὴν συνήθειαν νὰ κατασχίζωσι καὶ νὰ κατασπαράττωσι!

Εἰς τὴν ἐν Ἰσωφ μάχην, τὴν μεταξύ Ἀλεξάνδρου καὶ Δαρείου, ἐφονεύθησαν 110,000· εἰς δὲ τὴν ἐν Ἀρβήλοις, δύο μόνον ἔτη μεταγενεστέραν, μεταξύ τῶν αὐτῶν τυράννων, ἔπεσον 300,000. Εἰς τὴν μεταξύ Πύρρου καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐφονεύθησαν 25,000· εἰς τὴν μεταξύ Σκιπίωνος καὶ Ἀσδρούβα 40,000· εἰς τὴν μεταξύ Σουετονίου καὶ Βοαδικέας 80,000. Εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐθυσιάσθησαν, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, 1,100,000 μὲ τὸν πλέον ἀπάνθρωπον τρόπον· 170 ἔτη π. Χ. ἐσφάγησαν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου ὑπὲρ τὰς 40,000. Εἰς τὴν Κυρήνην 220,000 Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων

ἐφονεύθησαν παρὰ τῶν Ἰουδαίων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ ἀπωλέσθησαν εἰς μόνην τὴν Αἴγυπτον καὶ Κύπρον 240,000 Ἰουδαῖοι, ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀδριανοῦ 580,000. Ὅτε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν ἐν Γερμανίᾳ Οὐσιπετῶν, ἔκαμε τόσην θραῦσιν, ὥστε λέγουσιν ὅτι εἰς μίαν μόνην μάχην ἐχάθησαν 400,000. Εἰς τὴν ἡτταν τοῦ Ἀττίλα, βασιλέως τῶν Οὐννων, ἐν τῇ Γαλατικῇ πόλει Καταλαύνις, λέγουσιν ὅτι ἔπεσον 300,000. Τὸ 631 μ. Χ. ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν Συρίαν 60,000· κατὰ τὴν εἰς τὰ Μεδιόλανα ἐπιδρομὴν τῶν Γόθων ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν 300,000· καὶ τὸ 734 μ. Χ. 370,000 ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Εἰς τὴν ἐν Φοντεναῦ μάχην ἐθυσιάσθησαν 100,000· εἰς τὴν ἐν Γερμούκ 150,000· καὶ εἰς τὴν μεταξύ τοῦ Μεγάλου Καρόλου καὶ τῶν Μωαμεθανῶν 350,000. Εἰς τὴν ἐν Μουρέτ μάχην, 1213 μ. Χ. μεταξύ τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Ἀλβιγαίων, ἔπεσον 32,000· εἰς τὴν ἐν Κρεσσίω, τὸ 1346, 50,000· εἰς τὴν ἐν Ναυπάκτῳ, τὸ 1571, 25,000· εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης, τὸ 1683, 70,000· καὶ εἰς τινὰ μάχην ἐν Περσίᾳ, τὸ 1734, 80,000.

Ὁ πολυπληθέστατος στρατὸς, περὶ οὗ γίνεται λόγος εἰς τὰ χρονικά τῆς ἱστορίας, ἦτον ὁ τοῦ Ξέρξου κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Ῥολλίνου (ἐξ οὗ ἠρρανήσθημεν καὶ τὰ πλείστα τῶν ἀνωτέρω) ὅστις θεμελιούται εἰς τὸν Ἡρόδοτον, Ἴσοκράτη, καὶ Πλούταρχον, ὁ στρατὸς οὗτος συνίστατο ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ 700,000 πεζῶν, 80,000 ἰππέων, καὶ 20,000 ἠμιόχων. Πρὶν διαπεράσει τὸν Ἑλλήσποντον, προσετέθησαν 300,000 ἐξ ἄλλων ἐθνῶν· κατὰ συνέπειαν μόνον αἱ τῆς ξηρᾶς δυνάμεις ἀνέβησαν εἰς 2,100,000. Ὁ στόλος συνίστατο ἐκ 1207 πλοίων, ἐξ ὧν ἕκαστον ἔφερε 230 ἀνθρώπους· ὅθεν τὸ ναυτικὸν πλῆθος περιελάμβανε 277,610 άτομα· τὴν φοβερὰν δὲ ταύτην θαλάσσιον δύναμιν ἐπηύξησαν 120 πλοῖα τῆς Θράκης καὶ τῶν γειτονικῶν νήσων, φέροντα 24,000 ἀνθρώπων· ἐκτὸς τούτων ἦσαν τὰ φορηγὰ, αἱ ὀλκάδες, κλπ. 3000 τὸν ἀριθμὸν, καὶ περιέχοντα 240,000 ἀνθρώπων· ἔθεν ἅπαντες οἱ ἐν τῷ στόλῳ

ἦσαν 541,610· τὸ σύνολον δὲ τῶν μαχίμων ἀνδρῶν διὰ ξηρᾶς τε καὶ διὰ θαλάσσης συνεποσοῦτο εἰς 2,641,610. Οἱ δοῦλοι, εὐνοῦχοι, γυναῖκες, μάγειροι, καὶ ἄλλοι οἵτινες συνήθως ἀκολουθοῦσι τὰ στρατεύματα, καὶ μάλιστα τὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ἀσιατικά, δὲν ἦσαν ὀλιγώτεροι τὸν ἀριθμὸν, ἀλλὰ μᾶλλον τούνηκτιον· καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοῦ ἀριθμὸν ἐὰν ὑποθέσωμεν, οἱ τὸν Ξέρξην ἀκολουθήσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα συμποσοῦνται εἰς 5,283,220! Μετὰ βραχεῖαν δὲ διαμονὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅλον σχεδὸν τὸ πολυπληθέστατον τοῦτο στρατεύμα, ὁμοῦ καὶ ὁ στόλος, ἐθραύσθη καὶ ἠφανίσθη, ἕως οὗ καὶ αὐτὸς ὁ Μαρδόσιος, ὁ ἀξιώτερος τοῦ Πέρσου μονάρχου στρατηγός, ἐπὶ κεφαλῆς 300,000 ἀνδρῶν, ἠττήθη τέλος πάντων, καὶ κατεσφάγη εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην· ὀλίγοι δὲ καὶ μετὰ δυσκολίας διεσώθησαν τοῦ γενικοῦ ὀλέθρου.

Ἀπερίγραπτος εἶναι καὶ ἡ προξενηθεῖσα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα φθορὰ ἐκ τῶν εἰσβολῶν τῶν βαρβάρων τῆς ἄρκτου εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν πρὸ τῆς πτώσεως καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ῥώμης. Ὁ Προκόπιος παρατηρεῖ περὶ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ γενομένου πολέμου εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, « Εἴμεθα βέβηλοι ὅτι δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι πέντε ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐγείναν θύματα τοῦ ζήφους, λιμοῦ τε καὶ λοιμοῦ. » Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ὅτι διαρκούντος τοῦ εἰκοσαετοῦς πολέμου, ὃν ἐπολέμησεν ὁ Ἰουστινιανὸς κατὰ τῶν Γόθων τῆς Ἰταλίας, ἀπώλεσαν οὗτοι ὑπὲρ τὰ 15,000,000· καὶ τοῦτο δὲν θέλει μᾶς φανῆν ἀπίστευτον, ὅταν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι εἰς μίαν μόνην ἐκστρατεῖαν 50,000 ἐργάται ἀπέθανον τῆς πείνης.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἐξῆλθεν ὁ σκληρὸς ἐκεῖνος καὶ αἰμοβόρος τύραννος ὁ Γεγκίς Χάν, ὅστις μὲ πολυπληθῆ στρατεύματα διέτρεχε τὴν Ἀσίαν θύων καὶ ἀπολλύων· λογαριάζεται ὅτι εἰς τὰ εἰκοσιδύο τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του περίπου 14,470,000 ἀνθρώπων ἐσφάγησαν ὑπὸ τῆς μάστιγος ταύτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Σχεδὸν δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ὅτε τὸ τέρας τοῦτο ἐρῆμονε τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, ἐγείναν καὶ αἱ μωραὶ ἐκεῖναι τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐκστρατεῖαι, αἱ Σταυροφορικαὶ λεγόμεναι. Ἐξ ἑκατομμύρια δυστυχῶν καὶ αἰμοδιψῶν μαινομένων ἔλαβον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐξεστράτευσαν μὲ θηριώδη ἀταξίαν πρὸς τὰ μεθόρια τῆς ἱερᾶς γῆς, διὰ νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν χώραν τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων. Εἰς τοὺς ἱεροὺς τούτους πολέμους, ὡς ἀφρόνως ἐκλήθησαν, περισσότεροι τῶν 850,000 Εὐρωπαϊῶν ἐθυσιάσθησαν πρὶν κυριεύσωσι τὴν Νίκαιαν, Ἀντιόχειαν, καὶ Ἐδεσσαν. Εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς

Πτολεμαίδος 300,000 περίπου ἐφρονεύθησαν, κατὰ δὲ τὸ 1099 μ. Χ. ὅτε ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ, 70,000 περίπου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καίτινας ἑκατονταετηρίδας ἀρχήτερα, ἡ γῆ ὅλη ἐφάνητο ὡς μέγα πεδῖον μάχης, ἐν ᾧ τὰ ἔθνη ἐμάχοντο πρὸς ἄλληλα, οἱ νικηταὶ κατέστρεφον τὰ βασίλεια, ἐξήσκουν οἱ τύραννοι τὰς τρομερωτέρας σκληρότητας, ἐθυσιάζον αἱ προλήψεις καὶ ἡ ἐκδίκησις τὰ μύρια θύματά των, καὶ θόρυβοι, ἐπαναστάσεις, σφαγαί, καὶ γενικὸς τρόμος ἐξώρισαν τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ ἐσύγχυσαν τὴν ἠθικὴν τάξιν τῆς κοινωρίας.

Τοιαύτη εἶναι μικρὰ τις ἐποψὶς τῆς ἐκ τοῦ πολέμου προξενηθείσης φθορᾶς. Ἐλάχιστόν τι μέρος μόνον ἐθεωρήσαμεν εἰς τὰ χρονικά τοῦ πολέμου, καὶ ὁμοῦ τρομερὰ σκηνὴ μᾶς ἐπαρουσιάσθη. Ἄλλὰ πόσον φρικώδης εἰκὼν ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς ἓν βλέμμα ὅλας τὰς σφαγὰς τὰς ἐν παντὶ ἔθνει καὶ πάσῃ φυλῇ ἐνεργηθείσας· ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν ὅλην τὴν φθορὰν ὅχι μόνον τῶν ὅσοι ἐπεσον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσοι ἀπέθανον ἀπὸ τὰς φυσικὰς συνεπειὰς τοῦ πολέμου, οἷον ἀπὸ ἀσθένειαν, κόπον, τρόμον, λύπην, καὶ ἀπὸ τὴν ἀδικίαν καὶ σκληρότητα τῶν ἀγρίων τυράννων!

ΠΛΙΝΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΛΛΟΝΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πλίνιος Μαξιμῷ τῷ οικείῳ χαιρεῖν.

Ἡ ΠΡὸς σὲ φιλία μὲ βιάζει νὰ σὲ δώσω ὅχι παραγγέλματα, διότι δὲν ἔχεις αὐτῶν χρεῖαν, ἀλλὰ νοουθεσίας, διὰ νὰ ἐνθυμησῶ ὅτι παρατηρεῖς, ὅτι ἤδη γινώσκεις, καὶ ὅτι μάθης ἀκόμη καλῆτερα. Ἐνθυμοῦ ὅτι στέλλεσαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀχαΐας, εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἀληθινὴν Ἑλλάδα, ὅπου λέγεται ὅτι πρῶτον εὐρέθησαν ὅσα κατέστησαν βελτίονα τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅπου ἐπενοήθησαν τὰ γράμματα καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ σίτου καλλιέργεια· ὅτι στέλλεσαι διὰ νὰ βάλῃς τὴν τάξιν εἰς ἐλευθέρας πολιτείας, καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀνθρωποτέρων, καὶ τῶν ἐν ἐλευθέροις ἐλευθερωτέρων, τῶν φυλαζάντων διὰ τῆς ἀνδρίας, τῶν λειτουργιῶν, τῆς φιλίας, καὶ τέλος διὰ τοῦ ἱεροῦ κύρους τῶν συνθηκῶν, τὰ φυσικὰ τῶν δικαιοῦματα. Σέβου τὰς πόλεις τὰς ὑπὸ θεῶν κτισθείσας ἢ ἐπινοησθείσας· εὐλαβεῖς δόξαν παλαιὰν, καὶ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν, ἥτις, σεβαστὴ ἐν ἀνθρώπῳ οὖσα, ἐν τῇ πόλει καθίσταται ἱερά. Τίμα τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὰ μεγαλουργήματα, τίμα τοὺς μύθους. Μὴ ἀφαίρει τινὰ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς ἐλευθερίας, μηδὲ τῆς κενοδοξίας αὐτῆς οὐδέν. Λογίζου ὅτι ἡ γῆ αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἥτις μᾶς ἐπέμψε νόμους· δὲν ἔλαβεν ἰδικούς μὲς νικηθεῖσα, ἀλλὰ μᾶς ἔδωκε παρακαλοῦντας. Εἰς τὰς Ἀθή-